

Τουρισμός και Covid-19, Από την ύφεση στην προσαρμογή

Σταύρος Τασιόπουλος, Δικηγόρος - Νομικός Σύμβουλος

Associate Fellow - Centre for International Sustainable Development Law

Ο τουρισμός βρίσκεται παγκοσμίως στην κορυφή των τομέων που πλήττονται περισσότερο από τον Covid-19, λόγω των μέτρων περιορισμού στις χώρες καθώς και των απαγορεύσεων στις διεθνείς πτήσεις. Αυτή η κατάσταση να μεν είναι πρωτόγνωρη - όπως παραδέχονται φορείς όπως ο [World Tourism Organization \(UNWTO\)](#) και η [International Air Transport Association \(IATA\)](#) - όμως αυτό δεν σημαίνει ότι ο τουριστικός τομέας αφήνεται στη μοίρα του.

Εξάλλου ήδη το Υπουργείο Τουρισμού έχει συστήσει Ομάδα Διαχείρισης Κρίσης και βλέπουμε σχετικά μέτρα να λαμβάνονται από την πρώτη στιγμή και νωρίτερα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Παράλληλα η Ελλάδα βρίσκεται στον πυρήνα των εξελίξεων καθώς συμμετέχει και στην Παγκόσμια Επιτροπή Κρίσης, που θέσπισε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, μέσω του Υπουργού κ. Θεοχάρη.

Καθώς εφαρμόζονται τα μέτρα περιορισμού των μετακινήσεων, οι μέθοδοι τηλεργασίας, και οι απαγορεύσεις διεθνών μετακινήσεων ως η καταλληλότερη μέθοδος υποστήριξης του συστήματος υγείας, οφείλουμε να αντιληφθούμε την ανάγκη για ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων και την αποστροφή σε ακραίες και αυταρχικές απόψεις, μέσα από τη λειτουργία ενός κράτους-δικαίου σε όλες τις εκφάνσεις και σε όλους τους τομείς.

Καθίσταται σαφές ότι ο κόσμος μας συνολικά δεν θα είναι ξανά ο ίδιος, και ακριβώς την αντίστοιχη εξέλιξη θα έχει και ο τουρισμός όπου θα πρέπει να προχωρήσει σε αλλαγές που αφορούν την συνολική τουριστική διαδικασία, τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τις εγκαταστάσεις.

Ο τουρισμός αποτελεί δραστηριότητα ελευθερίας, δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ενισχύει την λειτουργία ανοικτών κοινωνιών με οφέλη που ανάγονται στην οικονομία, την απασχόληση, την ψυχοσύνθεση και την ατομική εξέλιξη και συναφείς τομείς.

Καθώς οι χώρες βρίσκονται στην προσπάθεια αντιμετώπισης του Covid-19 και η ανάγκη για υγιεινή και ασφάλεια είναι ο πρωταρχικός στόχος παρατηρούμε ότι **τρία ζητήματα ανακύπτουν που θα επιδράσουν και στον τρόπο λειτουργίας των ταξιδιών και του τουρισμού:**

α) η χρονική περίοδος αντιμετώπισης του Covid-19 αναγνωρίζεται σε περίπου 12 μήνες σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στις μεθόδους θεραπείας και τον εμβολιασμό, ενώ τα μέτρα περιορισμού μετακινήσεων θα περάσουν από μία πρώτη αρκετά αυστηρή περίοδο σε σταδιακή υποχώρηση, αλλά σίγουρα η πλήρης επιστροφή στην προτέρα κατάσταση δεν αποτελεί ρεαλιστικό σενάριο.

β) η αποκλιμάκωση είναι σταδιακή ανά χώρα και ενώ οι επιπτώσεις είναι κοινές ως προς την οικονομία και τις θέσεις εργασίας, την λειτουργία των συστημάτων υγείας, τις μετακινήσεις και τα ταξίδια, ποικίλει η ένταση των συνεπειών με βάση τις συνολικές οικονομικές δυνατότητες κάθε χώρας καθώς και η ταχύτητα ανάκαμψης, όπου αυτή συναρτάται με τις γενικότερες αλλαγές στις μορφές απασχόλησης

γ) η ανάγκη για υγεία, ασφάλεια και προστασία θα τροποποιήσει τη λειτουργία των μορφών και των δομών διασκέδασης, ψυχαγωγίας, επικοινωνίας, αγορών, και των μετακινήσεων, γεγονός που σημαίνει άμεση επίδραση στον τουρισμό και σε όλα τα στάδια της τουριστικής διαδικασίας.

2020 forecast - international tourist arrivals, world (% change)

Αυτά τα τρία ζητήματα που θα καθορίσουν τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνιών μας σίγουρα για το 2020-21 και θα διαμορφώσουν τα επόμενα, δημιουργώντας μία διαφορετική πραγματικότητα που επηρεάζει συνολικά τις κοινωνίες που είναι ιδιαίτερα εμφανής στα ταξίδια και τον τουρισμό, **συναρτώνται ταυτόχρονα με δύο σημαντικούς παράγοντες:**

α) Η συνολική οικονομική ανάκαμψη της κάθε χώρας εξαρτάται από τον βαθμό προσαρμογής στα νέα δεδομένα υγείας και ασφάλειας, που επηρεάζει τις θέσεις εργασίας και τις μορφές απασχόλησης, καθώς οι δυνατότητες της τηλεργασίας και άλλες πιο ευέλικτες μορφές μόλις τώρα ξεκινούν να προωθούνται, και επίσης τον βαθμό προσαρμογής των μορφών διασκέδασης και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.

β) Η προσπάθεια για οικονομική ανάπτυξη ναι μεν εξαρτάται από κεντρικές αποφάσεις και χρηματοδοτήσεις, όπως για εμάς από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά οι μεταρρυθμίσεις σε κάθε σκέλος της δημόσιας διοίκησης, η προσέλκυση επενδύσεων καθώς και ο εκσυγχρονισμός των παραγωγικών δραστηριοτήτων πρέπει να συνεχιστεί ταχύτερα και αποτελεσματικότερα, καθώς η Ελλάδα τώρα κάνει τα βήματα ανάπτυξης έπειτα από μια δεκαετία κρίσης.

Εδώ σαφώς η ύφεση για το 2020 είναι δεδομένη, όμως το επίπεδο της είναι μαχητό και ο Covid-19 ίσως αποτελέσει αιτία επιτάχυνσης αναγκαίων ούτως ή άλλως μεταρρυθμίσεων.

Παρατηρούμε ότι με βάση τα δεδομένα της IATA καθώς και του World Tourism Organization, της τελευταίας εβδομάδας του Μαρτίου η μείωση για το 2020 στις διεθνείς αεροπορικές μετακινήσεις θα αγγίξει το 50% και οι τουριστικές αφίξεις το 30% , τα οποία στοιχεία υπόκεινται σε περαιτέρω επανεκτίμηση, λόγω της διάρκειας των μέτρων περιορισμού.

Estimated impact of COVID-19 on air transport in 2020 (RPKs and air passenger revenue loss), IATA

Region of airline registration	% Change in RPKS (2020 vs. 2019)	Est. Impact on pass. revenue 2020 vs. 2019 (US\$ billion)
Africa	-32%	-4
Asia Pacific	-37%	-88
Europe	-46%	-76
Latin America	-41%	-15
Middle East	-39%	-19
North America	-27%	-50
Industry	-38%	-252

Source: IATA

Ενώ είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ακριβές ποσοστό της τουριστικής μείωσης μιας και αυτή απλώνεται σε ένα ρεαλιστικό σενάριο εύρους 12 μηνών, με βάση τις εκτιμήσεις των διεθνών φορέων καθώς και της παραμέτρου σταδιακής αποκλιμάκωσης των μέτρων περιορισμού μπορούν να προκύψουν σαφή συμπεράσματα ως προς άμεσες και μεσοπρόθεσμες ενέργειες στον τουρισμό:

α) Αποδοχή της ύφεσης και του γεγονότος ότι η κίνηση στην τουριστική σεζόν του 2020 θα είναι συνολικά πολύ μειωμένη στην Ευρώπη, η οποία αποδοχή θα βοηθήσει στην εφαρμογή υφιστάμενων και περαιτέρω μέτρων οικονομικής ανακούφισης και προστασίας των εργαζομένων, ενώ αποτελεί και αιτία φορολογικών μειώσεων και κινήτρων για τις επιχειρήσεις.

Για αυτό εξάλλου ήδη η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εγκρίνει χρηματοδοτήσεις περίπου 30δισ ευρώ, ενώ έπονται περαιτέρω κονδύλια για την συνολική ενίσχυση της οικονομίας της Ευρωζώνης.

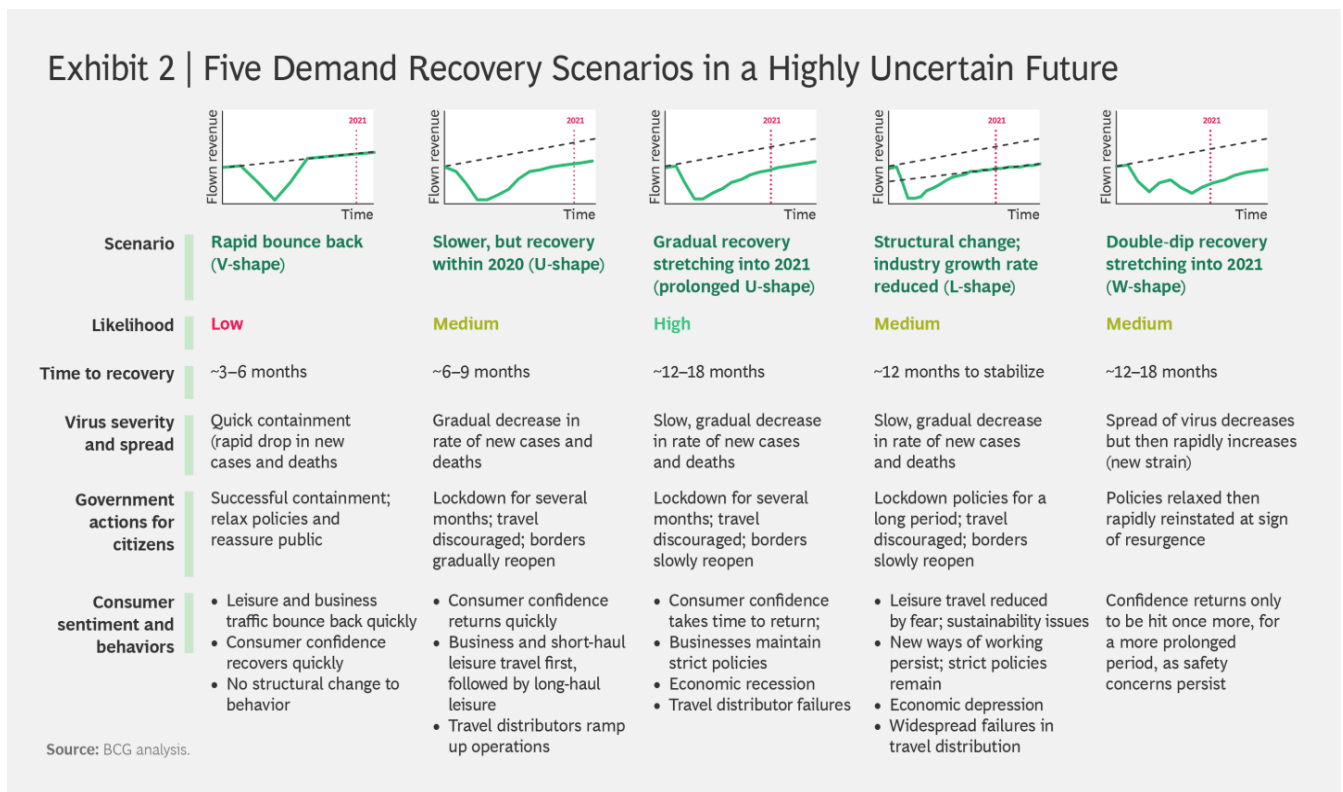
β) Η επικοινωνιακή - διαφημιστική προσέγγιση αναπροσαρμόζεται πλήρως και πρόσκαιρα όπου θα πρέπει να είναι ανθρώπινη τονίζοντας την ανάγκη για υγεία και ασφάλεια και όχι ως

έμμεση προώθηση και διαφήμιση προορισμών, ενώ μεσοπρόθεσμα θα πρέπει να λάβει υπόψιν πολλές παραμέτρους αναθεωρώντας στρατηγικές δεκαετιών, καθώς και εύκολες μεθόδους που είχαμε συνηθίσει σε έναν αυτόματο πιλότο, γιατί είναι γεγονός ότι ο κόσμος μας δεν θα ξεκινήσει ξανά από εκεί που σταμάτησε.

Δηλαδή καθώς οι κοινωνίες αναπροσαρμόζονται συνολικά αντιστοίχως θα πρέπει να προσαρμοστεί και η συνολική τουριστική διαδικασία από την προσέλκυση ως την μετακίνηση, την διαμονή και τις δραστηριότητες.

γ) Οι χώρες της Ευρώπης βρίσκονται όλες στην ίδια κατάσταση με μικρές χρονικές αποκλίσεις, οπότε οι ανταγωνίστριες χώρες αντιμετωπίζουν και αυτές τα ίδια προβλήματα με την Ελλάδα ως προς την υγεία, την οικονομία και αντιστοίχως στον τουρισμό, όπου το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων επηρεάζεται πλήρως και το ταξίδι δεν αποτελεί για κανέναν άμεση προτεραιότητα και δυνατότητα.

Το γεγονός αυτό επιτρέπει μία λελογισμένη στρατηγική με ανάλυση και έρευνα των παραμέτρων που θα αναδιαμορφώσουν την ταξιδιωτική εμπειρία συνολικά, όπου η διαφήμιση και τα εργαλεία μάρκετινγκ οφείλουν πλέον να λάβουν υπόψιν.

δ) Επανεκκίνηση της συνολικής προσπάθειας αλλά όχι από μηδενική βάση, αναγνωρίζοντας ότι το ταξίδι αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, που σημαίνει ότι η Ελλάδα δεν ξεκινά για να λειτουργήσει όπως το 2019, και το ίδιο συμβαίνει και στις υπόλοιπες χώρες.

Πλέον η χώρα προετοιμάζεται ώστε στην συνολική επανεκκίνηση που θα γίνει στην

Ευρώπη να είναι στις πρώτες χώρες με υψηλό επίπεδο υγειονομικών μέτρων και ασφάλειας, και να λειτουργήσει πιο στοχευμένα ως προς τις αγορές προέλευσης τουριστών καθώς και ως προς το είδος αυτών ώστε να πετύχει να διατηρήσει τη βάση της στις παραδοσιακές της αγορές.

ε) Η επίδραση των παραμέτρων υγιεινής και ασφάλειας στις βασικές μορφές του τουρισμού (mass tourism, luxury tourism, business, special interest), θα επανακαθορίσει μοντέλα ετών και θα μετασηματίσει έννοιες αλλά και την συνολική διαδικασία της τουριστικής αγοράς.

Με δεδομένο ότι οι αποστάσεις και τα υψηλά επίπεδα υγιεινής ήρθαν για να μείνουν στις κοινωνίες, η συνολική ταξιδιωτική εμπειρία τροποποιείται και οι μορφές του τουρισμού καλούνται να ανταποκριθούν πλήρως.

στ) Η πτώση των διεθνών μετακινήσεων δίνει κίνητρα ενίσχυσης του εσωτερικού τουρισμού, όπου βλέπουμε ότι μέσω και του Περιφερειακού Συμβουλίου Τουρισμού που έχει συσταθεί από το φθινόπωρο του 2019, προκύπτουν δυνατότητες συνεργασίας με την Αυτοδιοίκηση με τις τοπικές επιχειρήσεις και την κεντρική κυβέρνηση, για ενίσχυση των κινήτρων ταξιδιού για τον Έλληνα πολίτη, που συνεπάγεται κίνηση της οικονομίας, κάτω από ουσιαστικές προϋποθέσεις υγιεινής και ασφάλειας.

Σε κάθε περίπτωση όμως τουλάχιστον για την πρώτη χρονιά ακόμη και ο εσωτερικός τουρισμός αποτελεί ένα πολύ λεπτό ζήτημα αναφορικά με τις ανωτέρω προϋποθέσεις και σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται κάλυψη των απωλειών της χρονιάς του 2020, ενώ θα χρειαστούν ισχυρά κίνητρα από την αγορά για να υπάρξει ένα θετικό κλίμα.

Καθώς γράφεται το παρόν κείμενο αλλά και το επόμενο χρονικό διάστημα εργαζόμενοι, επιχειρήσεις και φορείς του τουριστικού τομέα βρίσκονται σε διαδικασία ανησυχίας για το μέλλον όπως άλλωστε όλοι μας, όμως θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε τις συνέπειες του COVID-19, με ψυχραιμία, λογική και ρεαλισμό.

SUPPORTING JOBS AND ECONOMIES THROUGH TRAVEL & TOURISM

A Call for Action to Mitigate the Socio-Economic Impact of COVID-19 and Accelerate Recovery

Τα μέτρα στήριξης και οικονομικής ανακούφισης είναι απαραίτητα και σε γενικές γραμμές θα εφαρμοσθούν ώστε να μετριαστούν οι επιπτώσεις για το 2020, όπως προκύπτει και από τις άμεσες δράσεις του Υπουργείου Τουρισμού και αυτές που ανακοινώνονται σταδιακά.

Η επανεκκίνηση θα πρέπει να διατηρήσει όσο το δυνατόν περισσότερες θέσεις εργασίας, ακόμη και μειωμένη, εκ περιτροπής ή σε πιο ευέλικτες μορφές ώστε στα επόμενα έτη να υπάρχει η δυνατότητα ουσιαστικής απορρόφησης των απασχολούμενων.

Όμως το βασικό σημείο είναι η αναπροσαρμογή της συνολικής τουριστικής διαδικασίας καθώς θα εξεργόμαστε σταδιακά από αυτή την κρίση, γεγονός που θα πρέπει ήδη να απασχολεί όλους τους φορείς και τις επιχειρήσεις του τουρισμού.

Αυτό σημαίνει ότι θα προσαρμοστεί εκ νέου το τουριστικό μοντέλο, όπου τα μαζικά πακέτα από τους διεθνείς tour operators δεν θα αποτελούν την νόρμα των τελευταίων ετών. Ταυτόχρονα και οι υπόλοιπες βασικές μορφές τουρισμού θα κληθούν να ενσωματώσουν όλες τις απαιτούμενες αλλαγές, όπου είναι πολύ πιθανή η αύξηση του κόστους και των δυσκολιών στην προσέλκυση και μετακίνηση σε ένα αρχικό στάδιο καθώς και η διαφαινόμενη μείωση των κερδών.

Όπως επίσης θα προσαρμοστούν και θα μετασχηματιστούν και οι διαδικασίες των πτήσεων, καθώς και της διαμονής των επισκεπτών, ενσωματώνοντας πλήρως τις ιατρικές, τεχνολογικές και λοιπές απαιτήσεις για ένα υψηλό επίπεδο υγείας και ασφάλειας. Εδώ όπως και οι υπόλοιποι τομείς

θα κληθούν να εφαρμόσουν μία άσκηση ισορροπίας μεταξύ ιδιωτικότητας και προστασίας, όπου με την καθοδήγηση ενός κράτους δικαίου τα όποια ζητήματα μπορούν και θα εξομαλυνθούν, σε ένα σύγχρονο δημοκρατικό πλαίσιο στο οποίο ζούμε.

Το ζήτημα τήρησης των αποστάσεων θα επηρεάσει συνολικά την απασχόληση, την οικονομία, τον τρόπο διασκέδασης και ψυχαγωγίας και σαφώς και τον τουρισμό. Εδώ χρειάζεται μία διαρκής συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για την πληρέστερη προσαρμογή όχι μόνον για την αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων υγιεινής και ασφάλειας, αλλά στο συνολικό πλαίσιο αλλαγής του τρόπου ζωής μας, όπου στον τουρισμό οι αλλαγές είναι ήδη εμφανείς.

Όμως επειδή το ταξίδι και η επικοινωνία είναι σύμφυτες με τον τρόπο που λειτουργούν οι σύγχρονες κοινωνίες, οι επισκέπτες θα ξεκινήσουν να έρχονται σταδιακά καθώς αποκλιμακώνεται η κρίση και λαμβάνονται μέτρα προστασίας της υγείας. Ακολούθως το διαθέσιμο εισόδημα θα καθίσταται σιγά σιγά ξανά επαρκές για ταξίδια, οι αεροπορικές μετακινήσεις θα προσαρμόζονται στις νέες απαιτήσεις και η χρηματοδοτική ενίσχυση από την Ευρωπαϊκή Ένωση θα αρχίσει να υλοποιείται.

Σε αυτή την πορεία ο τουρισμός σταδιακά ίσως πιο αργά από τους άλλους τομείς της οικονομίας, θα προσαρμοστεί όπως κάθε τομέας της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, αλλά εξαρτάται από όλους τους εμπλεκόμενους ο βαθμός και η ταχύτητα της προσαρμογής, έχοντας ως παραδοχή ότι δεν θα ξεκινήσει από εκεί που σταμάτησε, γεγονός όμως που ισχύει για όλες τις χώρες.

Οφείλουμε να έχουμε εμπιστοσύνη στην δημοκρατία, την επιστήμη και με αυτά τα όπλα να είμαστε αισιόδοξοι ότι και αυτή η κρίση θα ξεπεραστεί γιατί όπως είχε πει και ο Κένεντυ, "επιλέγουμε να πάμε στη Σελήνη και να κάνουμε όλα τα σχετικά, όχι επειδή είναι εύκολα, αλλά επειδή είναι δύσκολα".

Πηγές που λήφθηκαν υπόψιν για το παρόν κείμενο:

The Four Possible Timelines for Life Returning to Normal, The Atlantic, March 26, 2020

We 're not going back to normal, MIT Technology Review, March 17, 2020

The Post Covid-19, Flight Plan for Airlines, Boston Consulting Group, March 31, 2020

IATA, 3rd Impact Assesment, Covid-19, March 24, 2020

IATA, Cash Burn Analysis, Covid-19, March 31, 2020